

בס"ד. ש"פ מטות-מסעי, מבה"ח מנחם-אב, ה'תשכ"ג

(הנחה בלתי מוגה)

וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' איש כי ידור נדר לה' וגו'.¹ ומדייק רבינו הזקן (שהשנה היא שנת הק"ן להסתלקותו) במאמרו² (שנמצא בביכל כתי"ק אדמו"ר האמצעי, עם הגהות בכתי"ק של הצ"צ³), שיש להבין ההפרש בין שבטים למטות, ולמה כאן ב'פ' נדרים נקראים בשם מטות דוקא. ומבאר, ששניהם (שבטים ומטות) הם ענפי האילן, וההפרש ביניהם הוא, שכאשר ענפי האילן הם מחוברים לאילן ויונקים מגופו של האילן, שאז הם רכים, וצמיחתן באילן היא מלמטה למעלה לראש האילן, אזי נקראים בשם שבטים. משא"כ השם מטות הוא לאחרי שכורתים את הענף מן האילן, ושוב אינו יונק מן האילן, שאז הוא קשה, עב וגס יותר מהענף, ועושין אותו למשענת לסמוך עליו עי"ז שמניחים ראשו למטה בארץ. ועד"ז בנוגע לבני", שהשבטים הם בדוגמת הענפים שמחוברים לגופו של האילן, שזהו ענינם של האבות, שהם המרכבה⁴ למדות דאצילות, אברהם אוהבי⁵ הוא מרכבה לחסד דאצילות, ויצחק מרכבה לגבורה וכו', וכשם שהשבט הוא רך וצומח למעלה, כך גם האהבה והיראה של י"ב השבטים הם באופן של הפשטה מהגשמה וגסות כו', בגלל יניקתן מהמדות של האבות, ולכן צמיחתן למעלה לשרשן במדות של האבות. משא"כ לאחרי שנפרטו י"ב השבטים לריבוי נשמות פרטיות, אזי נקראת כל נשמה בשם מטה, כמשל המטה הגשמי שנתגשם מאד כו'. ובכל נשמה פרטית הרי זה החילוק בין הנשמה כפי שהיא למעלה בג"ע וכפי שיורדת למטה להתלבש בגוף, שאז היא מתגשמת כו', ועד שגם האהבה והיראה היא בגסות ועביות כו'. וא"כ, צריך להבין מהו תכלית ירידה זו, שהיא צורך עלי'.

קלא ואילך).

(3) ראה פתח-דבר לספר מאמרי אדמו"ר הזקן שם.

(4) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.

(5) ישעי' מא, ח.

(1) ריש פרשתנו (מטות).

(2) ד"ה זה תקס"ב (נדפס לאח"ז בספר מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ב ח"א ס"ע רלו ואילך). ובתוס' הגהות — באוה"ת פרשתנו (מטות) ע' א'רצד ואילך (ובהוספות ע' 41 ואילך). ד"ה הנ"ל תרע"ו (סה"מ תרע"ו ע')

ב) אך הנה ידוע מארז"ל⁶ יפה שעה אחת בתשובה כו' בעולם הזה מכל חיי עולם הבא, ושבעלי תשובה גדולים מצדיקים גמורים⁷. ולכאורה אינו מובן, הרי ע"פ הנ"ל, היתה כל נשמה תחילה בשרשה למעלה בבחי' שבט, שהוא ענף מהאילן דלעילא, ששם כל הנשמות הם בדרגת צדיקים גמורים, ואח"כ ירדה הנשמה למטה בחומר הגוף להיות בבחי' מטה, שאז היא בדרגת בעלי תשובה. ואיך יתכן שע"י התשובה תתעלה למדריגה גבוהה יותר מכמו שהיתה.

אך הענין הוא, דאיתא בזהר⁸ שמעלת בעלי תשובה לגבי צדיקים גמורים היא דמשכין ל' בחילא יתיר, שזהו מ"ש⁹ ויצעקו אל הוי' בצר להם, שענין הצעקה הוא מצד גודל המרירות מדבר המנגד, שזוהי המרירות של נפש האלקית שאינה יכולה לסבול את החושך של גסות הגוף שנמשך אחר תאוות עוה"ז, כמו תאוות האכילה כו'. ומצד הצעקה כו', משכין ל' בעלי תשובה בחילא יתיר. והענין בזה, שאע"פ שבמאכל הגשמי יש רע שמחשיך ומגשם כו', הרי מעורב בו גם טוב, והטוב שבו הוא המוסיף כח ואומץ לנפש האלקית להתמרמר מהחושך, ולשוב בתשובה לה' בצעקה גדולה. ועי"ז תתעלה נפש האלקית למעלה יותר מכמו שהיתה קודם ירידתה למטה (שהרי רוצה לבאר איך נעשה למעלה מבחי' שבט), לפי שהטוב שבמאכל שרשו (קודם שנפל בשבירה כו') גבוה הרבה יותר מנפש האדם, כידוע בענין לפני מלך מלך לבנ"י¹⁰, שלכן המאכל מחי' את האדם¹¹, וזוהי סיבת הוספת הדביקות בה' ע"י הצעקה מהחושך שנעשה מצד הרע שבמאכל דוקא.

וזהו גם הענין דקדש עצמך במותר לך¹², שיש בזה ב' פירושים, פי' הא'¹³ הוא כפשוטו, שצריך לסלק את רצונו מהמאכל הגשמי, שלא לאכול לתיאבון כו', וכן בכל תאוות עוה"ז, אלא להיות כל רצונו רק לה' לבדו. וזהו ענין התשובה, שענינה החזרת פנים בפנים, שזהו כמשל בני בני אדם שאף שעומדים בסמיכות זל"ז, אבל כיון שאופן עמידתם היא אחור באחור, זה פונה למזרח וזה פונה למערב, הרי הם

6) אבות פ"ד מי"ז.
7) ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז
8) ח"א קכט, ב.
9) תהלים קז, ו. שם, כח.
10) וישלח לו, לא ואילך. וראה זח"ג
11) עץ חיים שער הכללים פ"א.
12) שער ח (שער דרושי נקודות) פ"ד. לקוטי תורה להאריז"ל וישלח שם.
13) ראה לקוטי תורה להאריז"ל עקב ח, ג. לקו"ת פרשתנו (מטות) פא, ב ואילך.
14) ראה ספרי פ' ראה יד, כא. יבמות כ, א. תניא ספכ"ז. ספ"ל.
15) פי' הב' — לקמן סוס"ג.

בתכלית הריחוק זמ"ז. ואח"כ כשמחזירים פניהם זל"ז, פנים בפנים, אזי נעשים בתכלית הקירוב. ועד"ז יובן שכאשר פנימיות הרצון הוא באיזה דבר, שלכן עושה אותו בחשק גדול ומדבר בו בכח כחו וניכר בו תוך לבבו [ולהעיר שמדייק במאמר להזכיר בזה את כל ג' הלבושים דמעשה דיבור ומחשבה], הרי זה נקרא בשם פנים. אבל כשאינו חושק בדבר בפנימיות הלב, כי אם בבחי' קרירות בלבד, ומדבר בו בשפה רפה, שניכר שאינו חפץ בו אלא רק בחיצוניות לבבו [וגם כאן מזכיר כל ג' הלבושים דמחדו"מ], הרי זה נקרא בשם אחוריים. וענינו בעבודה, שכאשר פנימיות רצונו היא בעניני עוה"ז, ואילו עניני תורה ותפלה הם בקרירות בלבד, כמצות אנשים מלומדה¹⁴, הנה עז"נ¹⁵ כי פנו אלי עורף ולא פנים, היינו, שגם כשפונים לה' בתפלה, הרי זה רק בדרך טפל ואחוריים (עורף) של נפשם בלבד, ואילו עניני עוה"ז הם בבחי' פנים שלהם. אמנם כשמחזירים בחי' הפנים שלהם לה', אזי כתיב¹⁶ שובו אלי ואשובה אליכם, שנמשך להם גם מלמעלה בחי' פנים העליונים, שזהו הגילוי דשם הוי', שבכללות הוא בחי' אוא"ס הסוכ"ע. וזהו מ"ש ויצעקו אל הוי', היינו, שע"י הצעקה [מזה שצר לו כשמתבונן שהדבר הגשמי מגשם אותו וכו', ולכן מסלק את רצונו מהמאכל הגשמי, שלא לאכול לתיאבון כו', ומחזיר פניו אל ה', להיות כל רצונו לה' לבדו כו'] ה"ה ממשיך גילוי שם הוי', בחי' פנים העליונים, בחי' סוכ"ע כו'.

ג) והנה כל זה הוא כאשר נפש האלקית היא במעמד ומצב שצר לה מהחושך וההסתר ובאה לידי צעקה כו'. אבל כאשר נתגשם כ"כ והחשיך על נה"א ביותר עד שאינו מרגיש כלל את הריחוק לבוא מזה לידי צעקה, אזי יש עצה אלקית בתורה לצאת מן החושך ע"י ענין הנדרים, שזהו מ"ש איש כי ידור נדר לה', שע"י הנדרים באים ג"כ לגילוי שם הוי'.

והענין בזה, דהנה, ענין הנדרים הוא שתולה בדבר הנדור לה' באמרו קונם בשר זה עלי כעולה כשלמים כאישים כו'¹⁷, והיינו, שכשם שהעולה היא קודש לה' ואסורה לזר, וכן אימורי השלמים וכו', כמו"כ יהי' בשר זה קודש לה' ומובדל ומופרש הימנו לבלתי אכלו, שמגביהו להיות קדוש ומובדל הימנו כו'. אך צריך להבין, איך יוכל לעשות מחול

(14) ישע"י כט, יג. וראה תניא פל"ט (נג), (16) מלאכי ג, ז.
(17) ראה נדרים יג, א.

(15) ירמ"י ב, כז.

קודש, אע"פ שיאמר כן. והענין בזה, שזהו לפי ששרש הבשר הוא למעלה ממנו (כנ"ל ס"ב), וענין הנדר הוא שמזכיר שבחו איך שהוא בשרשו למעלה ממנו עד שנחשב כקדשים לגביו. והנה, בזה שמגבי' את המאכל, הרי הוא משפיל את עצמו, כי, בסדר השתלשלות, האדם הוא למעלה הרבה מהמאכל, שהרי המדבר הוא למעלה בהבדלת הערך מצומח וחי, וא"כ, כשמגבי' את המאכל, שהוא קודש לגביו עד שאסור לו ליהנות ממנו, הרי זו השפלה גדולה אל האדם. אך ע"י השפלה זו, ה"ה מגיע לדרגא נעלית ביותר, כמארז"ל¹⁸ כל המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו, שמגיע לבחי' הסוכ"ע שרוחניות וגשמיות שוין לפניו, כי ענין סוכ"ע הוא בחי' העיגולים, ומצד בחי' העיגולים אין ענין של מעלה ומטה, ולכן, כל שהוא יותר בתכלית השפלות, ה"ה מתקרב לבחי' תחתית העיגול שלמעלה מגדר השתלשלות מעלה ומטה, וזהו שהקב"ה (שהו"ע סוכ"ע, שם הוי') מגביהו, וכמ"ש כי רם ה' ושפל יראה¹⁹, מרום וקדוש אשכון את דכא ושפל רוח²⁰, והיינו, שרואה את השפל דוקא, מפני שהוא רם ומתנשא בבחי' עיגולים כו'.

וזהו פי' הב' בקדש עצמך במותר לך, שאין זה כפי' הא' שיש ביכלתו להעלות את המאכל עי"ז שאוכלו (לא לתיאבון, כי אם) לשם שמים כו' (כיון שרואה את הטוב שבו כו'), אלא באופן שנמצא בדרגא פחותה ביותר שאין ביכלתו להעלות את המאכל ע"י אכילתו כדבעי, ואדרבה, המאכל מגשם אותו כו', ולכן צריך לפרוש ממנו ולא לאכלו, והיינו, שמגבי' את המאכל להיות קדוש ומובדל ממנו, וכיון שבזה משפיל את עצמו כו', הנה עי"ז הקב"ה מגביהו כו'.

ד) ועפ"ז יובן הטעם שבפרשת נדרים נאמר מטות דוקא (ולא שבטים), כי, ענין הנדרים שייך דוקא בירידת הנשמה למטה, ובזה גופא, כשנמצאת בדרגא פחותה ביותר שאין בכחה לברר את המאכל הגשמי שלא יגשם אותה כו', שלכן צריך להפרישו ולהבדילו ע"י ענין הנדרים, ואז נקראים נש"י בשם מטות, משא"כ כמו שהנשמה היא למעלה באופן שמייוחדת ודבוקה באו"ס ב"ה, שאז נקראת בשם שבט, ועד"ז גם בהיותה למטה, אבל בדרגא שיש בכחה לברר את המאכל הגשמי, שאז אינה צריכה לענין הנדרים.

(20) ישעי' נז, טו.

(18) עירובין יג, ב.
(19) תהלים קלח, ו.

(ה) **וזהו** וידבר משה אל ראשי המטות גו' זה הדבר אשר צוה ה'. והענין בזה, דהנה, ידוע מארז"ל²¹ שעיקר ההפרש בין משה לשאר הנביאים, שהם נתנבאו בכה, ומשה נתנבא בזה. כה הוא בחי' דמות ודמיון בלבד, וכמו עד"מ דבר המופלא שלמעלה מהשגת האדם, ורוצה להבינו לזולתו, אזי מראה לו דבר שהוא בדוגמת הדבר ההוא שממנו יובן הדבר המופלא, ואז יאמר כ"ה, שבדוגמת זה הוא הדבר המופלא. אבל כשמראה לו עצם הדבר הנפלא, לא יאמר כה הוא הדבר, אלא אומר זהו הדבר בעצמו, ללא צורך בדוגמא. וזהו גם החילוק בין נבואת שאר הנביאים שהיתה בבחי' כה, כמ"ש ביד הנביאים אדמה²², בחלום אדבר בו²³, לנבואת משה, שנתנבא כל נבואותיו בזה הדבר, כמ"ש²⁴ פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות. ולכן, כשרצה משה להראות לכללות נש"י עצמות אלקות הנקרא זה הדבר בעצמותו, וכמ"ש זה הדבר אשר צוה הוי', הוי' דייקא, לא שם אלקות ואדנ"י שנקראים כ"ה, באופן של דמיון, בחי' ממכ"ע, אלא שם הוי' דוקא, שהוא העצמות, שנקרא זה, בחי' סוכ"ע, אזי קראם בשם מטות דוקא, כי, דוקא בירידת הנשמה למטה בחושך והסתר הגוף, עד שיש צורך בענין הנדרים כו', מגיעים עי"ז בבחי' אוא"ס הסוכ"ע, משא"כ כשהם בבחי' שבטים, הנה אע"פ שהאבות הן הן המרכבה, הרי הן מרכבה לבחי' ממכ"ע בלבד.

וענין זה נמשך גם בלימוד התורה, שכאשר בני" לומדים במשנה הלכות שזה אסור וזה מותר כו', הנה גם בהם ידבר משה (שקיבל תורה מסיני²⁵) בבחי' זה הדבר, באופן שכל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו²⁶, וכמ"ש ואשים דברי בפין²⁷, תען לשוני אמרתך²⁸, שהתורה היא אמרתך אלא שלשוני תען כעונה אחר הקורא²⁹, וכענין שכינה מדברת מתוך גרונו של משה³⁰, וד"ל³¹.

(21) ראה ספרי ופרש"י פרשתנו (מטות) ל, (28) תהלים קיט, קעב.
 (22) הושע יב, יא.
 (23) בהעלותך יב, ו.
 (24) שם, ח.
 (25) אבות פ"א מ"א.
 (26) תדבאר רפי"ח. ילקוט שמעוני איכה
 (27) ישעי' נא, טז.
 (28) ע"ר סוכה לח, ב. ראה תו"א יתרו טז, ב. לקו"ת שה"ש מד, ב. ובכ"מ.
 (29) ראה זח"ג רלב, א (ברע"מ). ז, א.
 (30) רסה, סע"א. שמור"ר פ"ג, טו. ויק"ר פ"ב, ג.
 (31) מכילתא יתרו יח, יט. או"ת להה"מ סימן קכג. תניא פל"ד.
 (31) עד כאן תוכן מאמר רבינו הזקן הנ"ל.

ו) **ויש** להוסיף בזה, שאף שנת"ל שהעילוי שנעשה למטה כשנש"י הם בבחי' מטות דוקא הו"ע התשובה, אין זה באופן דויצעקו גו' בצר להם, אלא התשובה היא בשמחה, כמו כל המצוות שקיומם צ"ל בשמחה (כמ"ש הרמב"ם³²), ועאכו"כ מצות התשובה, והו"ע תשובה עילאה שהיא בשמחה דוקא³³, והו"ע התשובה דשבת, אותיות תשב³⁴, והרי בשבת צ"ל ענין השמחה, כמ"ש בספרי³⁵ וכיום שמחתכם אלו השבתות, והיינו, לפי שבאמת עומדים בדרגת צדיקים, שהרי עמך כולם צדיקים³⁶, ואילו ענין התשובה הוא באופן דלאתבא צדיקייא בתיובתא³⁷, שזהו ענינו של משיח, שביאתו היא ע"י ההכנה דעבודת התשובה, כפי שהבטיחה תורה שישראל עושין תשובה ומיד הן נגאלין³⁸.

חלק. (32) סוף ה'ל' לולב.
(33) תניא אגה"ת פי"א (קי, סע"ב ואילך).
(34) תורת נתן למהר"ן שפירא (צפת, תרמ"ה; ירושלים, תשל"א (נב, סע"א))
בסופו. תניא אגה"ת ספ"י.
(35) בהעלותך י, י.
(36) ישע"י ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ
חלק. (37) ראה זח"ג (רע"מ) קנג, ב. לקו"ת
שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. המשך
תער"ב פרכ"ב (ח"ב ע' תריח). ד"ה והניף
וד"ה ויאמר לו יהונתן תשי"א (סה"מ תשי"א
ע' סג ואילך. ע' סה ואילך).
(38) רמב"ם ה'ל' תשובה פ"ז ה"ה.